Biografkø i Nuuk 1956. Foto: Jette Bang

Filmens indtog i Grønland

Grønlands film og medier

Af Birgit Kleist Pedersen

Det første kongebesøg i Grønland i 1921, 200-året for Hans Egedes ankomst til Grønland, førte flere for Grønland vigtige begivenheder med sig. Som Jørgen Fleischer (1924-), redaktør af Atuagagdliutit/ Grønlandsposten 1962-1987, udtrykker det:

> Kongebesøget i Grønland 1921 (...) varslede en ny æra på kommunikationens område. Kong Christian den X og dronning Alexandrine kom med telegrafen, som var et ufatteligt fremskridt for datidens Grønland (...) Under kongeparrets ophold i Godthåb undrede folk sig over en gnistregn fra skibenes master. Man fik at vide, at det skyldtes trådløs telegrafi. Gnisterne opstod, når telegrafisterne morsede. Disse gnister bragte altså nyheder på et øjeblik over det store hav. Det var den rene trolddom! (...) Og på kort tid rygtedes i hele kolonien, hvad der var af nyt ude fra den store verden. Kamikposten arbejdede hurtigt dengang. Pludselig syntes verden meget mindre end før kongebesøget (Fleischer, 1996: 17).

Grønlands film- og mediehistorie i kronologisk rids

- Før skriftens indførelse foregik kommunikationen via den såkaldte kamik-post, fra mund til mund og ikke mindst via sommerstævnerne, Aasiviit, hvor der var mulighed for en god byttehandel. Nye partnerfællesskaber (sangpartnere, gavepartnere etc.) etableredes, blod blev blandet, stridigheder blev løst, og underholdende indslag blev udfoldet til styrkelse af fællesskabet i et sårbart miljø. (se f.eks. Rosing, 1955; Larsen, 1982).
- Fra midten af 1700-tallet frem til etablering af telegrafen i 1921 foregik kommunikation mellem bostederne via kajak, den såkaldte kajakpost (se f.eks. Knudsen, 1956; Olsen, 1956; Lindskog, 1959; Sørensen, 1961; Nellemann, 1962; Smidt, 1963; Sveistrup, 1965; Motzfeldt, 1999).
- Grønlands første 'avis', som snarere er en løbeseddel på en enkelt side, udkommer 21. oktober 1855.
- Grønlands første bogudgivelse udkommer 1857 på inspektør H.J. Rinks trykkeri med titlen *PôK'. kalalek avalangnek, nunalikame nunakatiminut okaluktuartok. Angakordlo palasimik napitsivdlune agssortuissok – agdlagkat pisorkat navssrissat nongmiut ilanit. – NONGME. 1857. Nalagkap nongmitup nakitirivfiane nakitigkat R: Bertelsenimit Pelivdlo erneranit Lars Møllermit.* Den lange titel betyder: *Pooq*, en grønlænder, som har rejst og ved sin hjemkomst fortæller derom til sine landsmænd og *Angakkoq'en,* som møder en præst og diskuterer med ham. – Ud fra fundne gamle håndskrifter, [fundet] af nogle Nuuk-boere . – I Nuuk. 1857. Trykt i inspektørens trykkeri i Nuuk af R: Bertelsen og Peles søn, Lars Møller" (se Oldendow, 1957:50ff).
- Første landsdækkende avis, Atuagagdliutit, udkommer fra Rinks trykkeri fra 1861.
- Telegrafien sættes i brug i 1921.
- (Stum)film introduceres til Grønland i 1921. Samme år udsendes Eduard Schnedler-Sørensens *Den store Grønlandsfilm* (1921).
- Radioen introduceres i 1926 af telegrafbestyrer Hugo Holten Møller, der over senderen i Qeqertarsuaq/Godhavn foretog den første radiofoni-prøveudsendelse (Oxholm et al.,1978). Allerede i 1913 var der tanker om at oprette en radioforbindelse mellem Grønland og Danmark, men udbruddet af Første Verdenskrig satte en stopper for det. I 1921 blev ideen genoptaget og frem til Anden Verdenskrig var der dagligt mulighed for at høre nyheder fra verden udenfor Grønland via telegrafen. En telegrafist modtog morsesignaler fra Lyngby Radios søfartsavis, som straks blev renskrevet og oversat til grønlandsk. Den danske udgave af radioavisen blev husstandsomdelt til de danske familier, mens den grønlandske version af radioavisen blev hængt op som vægavis på butikkens ydervæg i Nuuk (Fleischer, 1996:19).
- Dansk premiere 9.10.1930 på den norsk-danske film

Samtidig med at den første trådløse telegraf kom i brug, blev den grønlandske befolkning præsenteret for de første stumfilm, først i Ivittuut, siden i Nuuk(1). Desværre har det ikke været muligt at finde frem til, hvilke konkrete film, der blev vist. Inge Kleivan oplyser, at Knud Rasmussen optrådte som "en ivrig formidler af filmen" under kongebesøget, og at filmapparatet blev efterladt i Nuuk, hvor det blev brugt frem til 1934 (Kleivan, 1976: 81).

Ja, det første filmpublikum har sandsynligvis haft oplevelsen af trolddom og oplevelsen af verden, som nok på et plan føltes mindre, men større på et andet plan. Under optagelsen af *Palos Brudefærd* i begyndelsen af 1930'erne havde Knud Rasmussens sekretær, Emmy Langberg, taget en Fy og Bi-film med for at give de medvirkende en fornemmelse af, hvad filmmediet var - denne Fy og Bi film har formentlig været den første film, der blev vist for et Østgrønlandsk publikum. Efter beskrivelsen kan det dreje sig om *Tordenstenene* (1927).

> Den stump man havde med, handlede om hvordan Fy og Bi rejste gratis som vagabonder med tog. Da toget kom brusende hen over lærredet, forlod de fleste østgrønlændere forskrækkede filmforevisningen. Ingen ville køres ned. Det krævede lange og omstændige forklaringer, inden lokalbefolkningen havde blot en svag fornemmelse af, hvad film var (Gilberg, 1984: 137)

Maleren og forfatteren Hans Lynge skriver om, hvad man vist må kalde den første 'walk-in' biograf i Nuuk 1922:

> Næste sommer i 22 var McMillan her med sine to hvide ekspeditionsskibe. De lå fortøjet lige uden for stranden i Kolonihavnen, og havde man lyst, kunne man i de stille sommeraftner sidde i stranden og se levende

billeder på skibets sejl, der blev spændt og brugt som skærm (Lynge, 1978: 16).

Der skulle gå 76 år før Grønland fik sin første 'rigtige' biografsal, da Det Nordiske Kulturhus, Katuaq, der blev indviet i Nuuk den 15. Februar 1997, den 28. februar havde verdenspremiere på Bille Augusts filmatisering af Peter Høegs roman *Frøken Smillas fornemmelse for sne.* Siden fulgte, i samarbejde med Katuaq, en biograf i Ilulissat i foråret 1998, og i 2000 oprettedes en biograf i Sisimiut, der dog lukkede året efter, da biografen havde problemer med at sende filmene videre til tiden (Rygaard, 2002: 185 n30).

Den første tid. I årene fra 1921 til 1950 benyttede man sig bl.a. af 'ambulante biografer'. Grønlandsskibet *Umanak* blev forsynet med et smalfilmapparat, således at der var mulighed for at vise film de steder langs kysten, hvor skibet anløb (Grønlandskommissionens betænkning, nr. 3, 1950: 78). Ifølge Kleivan (1976) havde store dele af den grønlandske befolkning udenfor Nuuk også mulighed for at se film i årene før og under Anden Verdenskrig, når tandlæge A. Baaregaard berejste hele vestkysten inklusive Thule på sine officielle tandlægebesøg, hvor han medbragte sine transportable 8mm-film, som han dels havde optaget selv, dels havde indkøbt i USA, bl.a. rejse- og nyhedsfilm samt enkelte Mickey Mouse-tegnefilm. Derudover drejede det sig om 16mm-kopier af 35mm-film, uden undertekster, som siden 1921 hovedsageligt blev vist i de lokale forsamlingshuse. Der var flere grunde til at nedkopiere film til 16mm; dels på grund af de lokale tekniske forhold, dels på grund af økonomi - (se Kleivan 1976 og Kleivan & Nielsen 1983 for nærmere detaljer) - og ifølge Grønlandskommissionens betænkning af 1950

Eskimo, instrueret af Georg Schnéevoigt. Filmen, der var den første dansk-producerede (og skandinavisk producerede) talefilm, men havde norsk og grønlandsk tale, foregår på Grønland (se Kleivan 1981; artikel af Sperschneider i dette nummer samt Helge Bangsted: *Vi filmer blandt Eskimoer,* 1935). I 1933 kom en amerikansk film, produceret af MGM, med samme titel. Den er baseret på en roman af Peter Freuchen, der også spiller med i filmen, instrueret af W.S. Van Dyke, men foregår og er optaget i Alaska.

- Den tyske film *S.O.S. Eisberg* har premiere i Berlin 30.8.1933. Filmen er optaget i Grønland med hjælp fra Knud Rasmussen. Instruktør var Arnold Fanck, kendt for såkaldte Bergfilme, og i hovedrollen Leni Riefenstahl, der siden blev berømt for nazistiske propagandafilm. Dansk premiere 25.9.1933 som *S.O.S. Isbjerg* eller *Grønland kalder.* (Se artikler af Sperschneider og Jørgensen i dette nummer).
- 5. marts 1934, premiere i Palads i København på *Palos Brudefærd* med manuskript af Knud Rasmussen. Første film med udelukkende (øst)grønlandsk tale (se artikler af Sperschneider og Jørgensen i dette nummer).
- Radiofonien oprettes i 1942. Da krigen gjorde det umuligt at opretholde forbindelsen til Lyngby Radio, etableredes radiofoni i Godthåb/Nuuk med udstyr hentet fra USA og dette fungerede frem til 1958.
- I forbindelse med Nordisk Films 50-års jubilæum i 1956 udsendes Erik Ballings *Qivitoq/Fjeldgængeren*, manuskript af Lech Fischer, med Poul Reichhardt og Astrid Villaume i hovedrollerne og Niels Platou og Dorthe Reimer i de grønlandske 'hovedroller' - og optagelser i Saqqaq i Grønland. Filmen fik generelt stormende modtagelse i Grønland (se artikel af Gant i dette nummer).
- Fra 1958 kan man høre direkte radio, såkaldt samtidighedsradio, i det meste af Grønland, da senderen på Kook-øerne ud for Nuuk sættes i drift. Samme år stod det statsejede radiohus Kalaallit Nunaata Radioa færdigt i Nuuk og man kunne herfra sende til det meste af Grønland (Fleischer, 1996:19). Imidlertid er det først inden for de sidste årtier blevet muligt at modtage radiosignalet uden alt for mange støjproblemer med opførelsen af en moderniseret radiokæde.
- 1958 udkommer den næste avis, Sermitsiaq, i begyndelsen som lokalblad for Nuuk, siden som landsdækkende avis. Indtil dato er der kun disse to landsdækkende aviser, foruden en række lokalaviser for de enkelte kommuner, partiblade og tidsskrifter for sprog, kunst og kultur.
- Tv introduceres i 1966 i Nuuk, 40 år efter radioens introduktion til Grønland. Initiativet til dette blev foretaget af en privat radioforhandler, Ole Winstedt, og man startede op som en lukket forening, der sendte via et kabelnet. Winstedt skriver i 1966 om formålet med at oprette tv i Grønland, at det dels handlede om en styrkelse af: "det kulturelle arbejde samtidig med at det utvivlsomt ville

være medvirkende til en nedsættelse af det eksisterende alkoholforbrug" (Windstedt, 1978:48). Han konkluderer dog i 1978, at "TV nok ikke har dæmpet alkoholproblemet, men til gengæld har det sikkert hjulpet mange til en bedre opfattelse af det danske sprog" (ibid:52). Flere tv-foreninger skød op i forskellige større grønlandske byer frem til 1975. Disse lukkede tv-foreninger sendte 3-5 timer dagligt bortset fra en ugentlig tv-fri dag. Udsendelserne, der blev vist i tv's spæde start var piratoptagelser tappet af private i Danmark og dernæst sendt pr. skib eller fly til Grønland . TV-Avisen kunne således være op til 3 uger gammel, når den nåede frem (Kleivan & Nielsen, 1984).

- De første to video/båndmaskiner indkøbes til Grønland i 1969, efter den store Electronica udstilling i Bellahøj, hvor de første billedbåndmaskiner til hjemmebrug blev introducerede. Disse var i Grønland en forudsætning for, at der kunne udsendes pr. kabel-tv. Den ene båndmaskine stod i Nærum hos 'tappemanden', der tappede de danske programmer til Grønland, den anden stod i Nuuk (Windstedt, 1978)
- Den første officielle tv-udsendelse, dvs. til det ene tilsluttede medlem i Nuuk (i maj 1970 var der 17 tilsluttede medlemmer), kommer den 1. januar 1970 med udsendelsen *Karneval i Venedig*, der ugen før havde kørt som 2. juledags udsendelse i Danmarks Radio/TV (Windstedt, 1978:51).
- Samtidigheds-tv, dvs. at der sendes samtidigt til flere byer, bliver en realitet fra 1. november 1982 (Lynge,1998:161).
- Videomaskiner (vhs, Betamax, VCC 2000) kan købes til hjemmet fra begyndelsen af 1980'erne - som i resten af verden. Pris pr. videofilm: 700 kr. (til sammenligning kan vhs-videofilm i 2003 fås fra 50 kr. til ca. 200 kr., samme pris som dvd). vhs udkonkurrerer hurtigt Betamax og VCC 2000.
- Den dansk-grønlandske spillefilm *Tukuma* med Thomas Eje i hovedrollen får premiere februar 1984 - med grønlandske skuespillere (fra bl.a. Tuukkaq Teatret), manuskript af Josef Tuusi Motzfeldt, Klaus Rifbjerg og Palle Kjærulff Schmidt, musik af Rasmus Lyberth, Fuzzy, Johannes Petersen og Jørgen Fleischer. Instruktion af Palle Kjærulff-Schmidt (se artikel af Gant i dette nummer).
- DR TV udsender tv-julekalenderen *Nissebanden i Grønland* (1989, genudsendt 1993 og 2002), instrueret af Flemming Jensen og Per Pallesen, delvis optaget i Grønland.
- I forbindelse med oprettelse af Internet i Grønland starter den første grønlandsrelaterede netavis, *Atagu*, i december 1995.
- Internettet etableres 1. januar 1996. 2003 har 37% af alle hushold i Grønland computer - heraf er de fleste tilkoblet Internettet (iflg. *Qanorooq*, den 5. maj 2001, i forbindelse

også af brandsikringsmæssige årsager.

Forbindelsen mellem Grønland og Danmark var på mange måder afbrudt under krigen, og der opstod under denne periode - 1939-45 - en tæt forbindelse til USA, hvorfra mange hidtil ikke sete varer og forsyninger kom. Grønlænderne led ingen nød, men samlede derimod ind til det besatte Danmark (se f.eks. Atuagagdliutit, 1. november 1944: 56;16.dec 1944: 88). En stærk samhørighedsfølelse til Danmark opstod under den tvungne adskillelse, selv på filmområdet. Skoledirektør Mikael Gam skriver bl.a. i et læserindlæg i *Grønlandsposten*, 16. januar 1945 i forlængelse af en løbende diskussion med Ilinniarfissuaqs seminarieforstander (i perioden 1934-1945), Adelbert Fuglsang Damgaard (Thorleifsen & Larsen (1995:447), om, hvorvidt det er filmens opgave at underholde eller om dens fornemste opgave skal være at oplyse, og en løbende diskussion om hvorvidt amerikanske film er mere lødige end de europæiske film og dermed bedre egnet til den grønlandske befolkning - en kritik af, at der vises for mange gamle europæiske film på bekostning af nye amerikanske:

> Der er også lavet gode europæiske Film, absolut, men jeg giver Fuglsang-Damgaard Ret i, at de amerikanske er ligesom "renere" end de europæiske, ikke saa vovede (Sovekammer-) Scener, fristes man næsten til at sige. De danske Film er op og mest ned, men de har jo en særlig Betydning for os i denne Tid, og for Grønlænderne er de naturligvis kærkomne: der tales endelig et Sprog, som mange forstaar noget af, i hvert Fald lyder det kendt, og der vises Billeder fra Danmark. De danske Film vil saaledes altid have deres særlige Mission heroppe og bør, naar Tiderne bliver normale igen, have Præferencestillingen blandt Film, der vises (Gam, 1945: 16f).

Fra dansk side 'ofrer' man sig gerne i den

gode oplysnings tjeneste som en forælder, der tager sit barn ved hånden og fryder sig over barnets (læs grønlænderens) umiddelbare glæde over det, det ser:

> Den almindelige interesse for Film i Grønland er voksende for Tiden. Og vi Danske kan skumle nok saa meget over daarlige Film - vi gaar dog alligevel i Biografen. (...) Man maa tage Hensyn til Publikum og prøve at hjælpe det til at faa saa meget som muligt ud af Filmen, selvfølgelig ikke blot det "oplysende", men ogsaa det morsomme og paa anden Maade værdifulde. (Gam, 1945: 16).

Grønlænderne skal med andre ord opdrages til at se 'morsomme' og 'værdifulde' pointer i filmudbuddet, som de i udgangspunktet formodes ikke at være i stand til uden kyndig dansk vejledning!

Fra visse danskeres side har man kritiseret underholdningskvaliteten af de amerikanske cowboyfilm, som westerns dengang hed. Denne genre forsvarer Mikael Gam til gengæld som en, der går lige ind hos den grønlandske befolkning:

> Der har været langet ud efter Cowboyfilmen. Lad os være ærlige! Nyder de fleste Danske ikke disse raske Film, lige saa vel som Grønlænderne gør det? Selvfølgelig - Grønlænderne kan bedre forstaa disse Handlings- og Musikfilm. (...) Det er svært at afgøre, hvad der ikke bør vises, for der er meget delte Meninger, netop om de "daarlige" Film, nogle synes, de er vældig gode at faa med! Og skulde saa Cowboyerne udgaa? Nej, det ville ikke være rigtigt. Biografen heroppe maa i al Beskedenhed blive et Kaudervælsk af Palladium, Palads, Radio City Music Hall og - Vesterbros Teater! (Gam, 1945: 17).

Som endnu et argument for at fastholde de film, som grønlænderne i første række antages at kunne lide, fremfører Gam, at filmens område netop er et fælles referenceområde, som kan bringe danskere og

med den første IT-konference i Grønland, som foregik i Katuaq, Nuuk, den 4.-6. maj, 2001).

- Laila Hansen (f. 1966, Qaqortoq), den første kvindelige grønlandske filminstruktør & manuskriptforfatter uddannes 1996 fra Vancouver Film School, Canada. Oprindeligt uddannet fra Tuukkaq Teatret og Den Europæiske Filmhøjskole i Danmark og Silamiut Teatret i Grønland.
- Den første 'rigtige' biograf bliver etableret i 1997 i Kulturhuset Katuaq. Første film er urpremieren den 28. februar 1997 på Bille Augusts *Frøken Smillas fornemmelse for sne*.
- Anden dansk-grønlandsk film med overvejende grønlandsk tale og grønlandske medvirkende og med grønlandsk manuskriptmedforfatter, Jacob Grønlykkes *Lysets hjerte* med manuskript af Hans Anthon Lynge 1998.
- Første filmfestival i Grønland, den 12. Nordiske Filmfestival, Nuuk 14.-18. april 1999.
- Første (kort-)film udført udelukkende med grønlandsk besætning, Inuk Silis Høeghs *Sinilluarit* 1999.
- Første animationsfilm lavet af en grønlænder. Kunuk Platous (f. 1964) afgangsfilm fra Den Danske Filmskole, *Nanoq*, der havde premiere på Filmskolen 31. maj 2000 og Katuaq-premiere 19. august 2000 (Sermitsiaq, 18.08.2000; Nielsen & Burkal, 2000/2001). Platous midtvejsfilm har titlen *Rejsen* (1998).
- Første (novelle-)film om unge storbygrønlændere, Inuk Silis Høeghs *Eskimo Weekend* (2002), udelukkende med grønlandsk besætning.
- Første grønlandske kvindelige filminstruktør, Laila Hansens dokumentarfilm *Inuk Woman City Blues* (2002), om grønlandske kvinder i misbrugsmiljøerne på Vesterbro. Producent: Nils Vest.
- Netavisen *Atagu* sættes i stå 3. december 2002, da redaktøren/web-masteren forlader landet. Netavisen registrerede 25.000-30.000 besøgende pr. måned.
- I det tidlige forår 2002 modtager den grønlandske Peter Jensen (f. 1962, Qaqortoq), direktør for video-, animations- og reklamefirmaet Inuk Media ApS (oprettet 1988), en af de største priser på den 27. internationale turistfilmfestival i Milano i Italien som bedste fotograf for videoen *Greenland: A Different World*, lavet for Tusagassiivik (Grønlands Hjemmestyres informationssekretariat) til den grønlandske stand på EXPO 2000 i Hannover. Peter Jensen har tidligere fået internationale priser for sit mediearbejde (Nielsen & Burkal, 200/2001).
- Kunuk Platou nomineres til en pris på Berlin Filmfestival for animationsfilmen *Angelina Ballerina* (2003). Producent: Valeria Saunders.
- Første grønlandske magasin om kvinder, *Arnanut* (=for kvinder), udkommer 5. september 2003 under den landsdækkende avis *Sermitsiaq*. Kan findes via sidstnævntes hjemmeside: www.sermitsiaq.gl.

grønlændere tættere sammen, her er der mulighed for at udveksle fælles interesser, og det er trods alt ikke umuligt at rykke ved grønlændernes genrepræferencer, som Gam meget observant argumenterer:

> Og lad os ikke glemme, hvad vi allerede har set her i Egedesminde paa eet Aar: Grønlænderne kan godt (eller bringes til at) forstaa, hvad der er godt, og hvor den store Kunst kommer frem. De kan maaske ikke udtrykke det i Ord, som vi kan - eller anstrenger os for at gøre. Men de føler, at der sker "noget stort" paa lærredet, naar de helt gode Film vises - de bliver med andre Ord grebet af Filmen (Gam, 1945: 17).

Af de "helt gode og store" film nævner Gam *All that Money Can Buy* (Dieterle 1941), *Nurse Edith Cavell* (Wilcox 1939); *The Hunchback of Notre Dame* (Dieterle 1939); *Sunny* (Wilcox 1941); *Dance, Girl, Dance* (Arzner 1940); *My Favorite Wife* (Kanin 1940); *Jungle Cavalcade* (dokumentar 1941); *Mary of Scotland* (Ford 1936) - film som alle blev set på Grønland i vinteren 1943 (flere af dem kom faktisk aldrig op i Danmark). Derudover nævnes *Lost Horizon* (Capra 1937) og den tyske *Serenade* (Forst 1937) som "de bedste Film, som overhovedet er vist i Egedesminde" indtil december 1944.

Til slut kommer Gam med et hjertesuk, der afspejler den formynderiske holdning, man generelt så fra dansk side overfor den grønlandske befolkning - også på filmområdet:

> (...) jeg mener selvfølgelig langtfra, at man skal vise alt, hvad der sendes herover fra Amerika, og især skal man ikke med roligste Samvittighed vise en europæisk Film, fordi der staar på Censurkortet: "Ogsaa for Børn". "Forbudt for Børn" kan være en udmærket Film for Grønlænderne (Gam, 1945: 18).

I starten foregik filmforevisningen ved, at en af biografgængerne meddelte de øvrige biografgængere sin version af, hvad der foregik på lærredet samtidig med, at (stum)filmen blev vist (Kleivan, 1976). Indholdsmæssige forståelsesproblemer opstod med talefilmens indførelse især for den grønlandsk-sprogede del af befolkningen og man løste problemet i 1945 ved at

> assistent Rasmussen så filmene igennem inden den offentlige fremvisning og gav et resumé af handlingen, som blev opslået i byen, både på dansk og grønlandsk. Det siges, at ordningen havde vakt almindelig tilfredshed hos publikum. (Kleivan, 1976:82)

- i Nuuk forstås. I Qullissat foregik det på en lidt anden måde. Ruth Mathiassen skriver i Grønlandsposten, 16. Januar 1945:

> I biografen oplæser saa vor grønlandske telegrafist et kort resumé paa grønlandsk over den ugerevu, der bliver vist. Saa ved grønlænderne, hvad de skal se og kan faa udbytte deraf. Det samme sker før hver ekstra film og før hver akt i hovedfilmene. Pauserne bliver selvfølgelig derved lidt længere, det skal indrømmes, men ingen af os danske føler det som noget af betydning i forhold til, hvad det betyder for grønlænderne (...). Paa et eller andet tidspunkt i ugens løb prøvekører vor filmsmand filmen, driftsleder Giesing ser den og gør notater, som saa bliver oversat til grønlandsk (Mathiassen, 1945: 18)

Mathiassen oplyser, at filmene bliver annonceret i den ophængte radioavis forud for forestillingerne, hvilket var normalt frem til samtidighedsradioen kom i brug i 1958.

I Aasiaat satte man både opslag op om den kommende film og "ved de helt gode og 'store' Film, føjes der til Indholdsoversigten nogle 'historiske' og almindelige Oplysninger", som "oplæses umiddelbart før Forestillingen (...) paa én Gang" (Gam,

1945: 17). De forskellige fremgangsmåder fungerede lokalt og afhængigt af individuelle initiativer, hvis erfaringer blev udvekslet via den landsdækkende avis.

En skildring fra biografens ungdom i Grønland: 1940'erne. Redaktør Jørgen Fleischer giver en af de meget sparsomme skildringer om tidlige filmoplevelser, som giver et indblik i, hvordan biografsituationen var frem til etableringen af en 'rigtig' biograf i 1997, her citeret i sin helhed:

> Katuaq - Grønlands Kulturhus viser ca. 70 forskellige film i 580 forestillinger for næsten 70.000 mennesker om året. Hver måned har man flere Danmarkspremierer, og teknikken er af højeste kvalitet. Katuaq samarbejder også med de nye biografer i Ilulissat og Sisimiut. Men hvordan var det tidligere?
>
> Da jeg som ungt menneske kom til Nuuk i 1940, var biografen en oplevelse for mig fra det 'mørke' Nordgrønland. Biografsalen var indrettet i datidens kulturhus seminariets gymnastiksal, der var brugt til alle mulige kulturelle formål, foruden at være balsal for os seminarieelever. Der var ingen offentlig elværk dengang og Bogtrykkeriets motor og dynamo forsynede biografen i gymnastiksalen med strøm.
>
> Vi unge mennesker glædede os til den ugentlige biograf-forestilling. Skolen sørgede for gratis billetter på forreste og billigste siddepladser. Men at komme i biografen var en oplevelse hver gang. Vi kunne ikke blive træt af tegnefilmen 'Snehvide', og gennem de amerikanske ugerevyer fulgte vi med i begivenhederne i en verden i brand. For os var de amerikanske film en åbenbaring af en ny og fager verden, et liv i uhørt luksus. Forholdene i Amerika, som filmene viste, og ikke mindst de skønne Hollywood-piger imponerede os. Intet under, at en af vore kammerater efter en forestilling med dæmpet stemme sagde: og de er mennesker, ligesom os!
>
> Nok var biografen sagen, men det var som så med teknikken. Det skete mange gange, at lyset begyndte at blive svagere og svagere, netop som forestillingen var mest spændende og gik helt ud til sidst. Efter lang venten var der ikke andet at gøre end at forlade den mørke sal og spadsere ud til Bogtrykkeriet. Udenfor bygningen blev vi biografgængere vidne til en sælsom forestilling. Den lille motor hostede voldsomt, så der røg gnister ud af det meget tynde jernrør, der tjente som skorsten. Men motorens anstrengelser hjalp som regel ikke. Og efter lang og forgæves venten, måtte vi alle gå hjem med uforrettet sag" (Fleischer, 1999: 15f).

Efter Nyordningen af 1950. Grønlandskommissionens betænkning 3 af 1950 vedrørende skolevæsenet, kirken og andre kulturelle forhold udstak retningslinjer for en modernisering af Grønland, herunder de muligheder, som en filmkultur kunne give. Det fremgår af betænkningen, at der på dette tidspunkt findes normalfilmanlæg til visning af 35mm-film i Qaqortoq (Julianehåb), Paamiut (Frederikshåb), Nuuk (Godthåb) - som er givet som gave til befolkningen - ligeså Aasiaat (Egedesminde) og Qullissat, der har erhvervet sig anlæggene via entreindtægter. Derudover er der et enkelt 16mm toneanlæg i Sisimiut (Holsteinsborg). Billetprisen oplyses at variere fra 35 øre til 1 kr. omkring 1950. Ifølge cirkulæreskrivelse nr. 6 i 1963 fra Oplysningsrådet for Grønland skal der opkræves 1,50 kr. for voksne og 0,75 kr for børn under 14 år. Til sammenligning koster en biografbillet i dag fra 50 til 70 kr.

Yderligere fremgår det, at Statens Filmcentral stiller kulturfilm gratis til rådighed, mens spillefilm kan lejes fra otte forskellige selskaber i Danmark for 75 kr. pr. film for hvert forevisningssted i en periode på et år (Betænkning 1950: 76). Trods den favorable og billige filmlejeordning lyder der den klage, at Grønlands Styrelse ikke har indflydelse på, hvilke film der stilles til rådighed, "således at man må leje mange mindre værdifulde film for at få et mindre antal gode film og for overhovedet at dække behovet" (ibid.)

Derudover klages der over den dårlige infrastruktur og de store afstande mellem kolonierne, der resulterer i, at mange film ligger ubenyttet i lang tid inden forsendelse til et nyt sted kan ske (ibid.). Op gennem 1950'erne, 1960'erne og 1970'erne bliver det ikke bedre. Ifølge byarkiverne (under journalnr. 960) på Landsarkivet i Nuuk, der vedrører filmarbejdet fungerer cirkulationsordningen (2) ikke tilfredsstillende, og det er ikke kun på grund af de dårlige postforbindelser, storis eller pludselige omlægninger af fartplanen, der forstyrrer den sædvanlige cirkulationsrute, men ligeså ofte ineffektive filmledere, der lader stå til, eller lagerarbejdere de enkelte steder, der i stedet for at sende filmene videre til adressaten sender filmen til Filmcentralen i Godthåb (ifølge kst. Kæmner, 12. juli 1967, brev til den forbigåede bygd Saattut i Uummannaq distrikt). Af et telegram til Filmcentralen fra Uummannaqs kæmner den 3. april 1964 fremgår det, at stedet har ventet så længe på nye film, at biografen står for at gå i standsning, da man ikke kan blive ved at vise de gamle film på grund af ringe besøg, som medfører for dyre driftsomkostninger, og man beder om at få filmene nedkastet med faldskærm under forsikring om, at der ingen risiko er forbundet med denne form for postgang - som svar på et tidligere telegram fra Filmcentralen i Godthåb 23. marts 1964, der meddeler, at man ikke vil risikere at sende film pr. luftdrop, da risiko for beskadigelse er for stor. Året efter anmoder man igen fra Uummannaq om at få sendt spillefilm pr. luftdrop, da man endnu engang er helt udgået for uspillede film (Kæmneren, 18.3.1965).

En gennemgang af den officielle korrespondance mellem filmlederne og filmcentralen vidner om stor frustration over, at filmene enten ligger for længe et sted, bortkommer undervejs til et andet sted eller er beskadigede enten af at have været faldet i havnen under lodsning, eller af filmoperatører, der ikke har forstand på film og derfor har forsøgt at splejse filmstrimler med almindelig tape at splejse filmstrimler med almindelig tape eller 'klisterbånd', som der står (telegram 15.9.1954 til Kæmneren i Uummannaq fra filmcentralen i Nuuk). I 1957 udsendes der fra Landshøvdingen over Grønland til samtlige kulturudvalg en instruks om nøje at følge den udsendte instruktionsbog for filmoperatører i Grønland med trussel om i modsat tilfælde at blive frataget filmbevillingen, som så vil blive overdraget til andre (Godthåb, 23.10.1957, j.nr. 960, brev nr 11605, bahl/br). Kravet om at filmapparaterne kun må betjenes af uddannede filmoperatører, nedfældes i det nyreviderede regelsæt af 5. februar 1959, udsendt af Grønlands Kulturelle Råd - i det første regelsæt fra 1952 krævedes blot en "kyndig operatør". Fra Grønlands Oplysnings Forbunds arkiv (1970-73, j.nr. 29.07) fremgår det, at operatøruddannelsen har været gældende ind i 1970'erne, idet Filmcentralen pr. pr. 14. maj 1971har har udstedt to operatørbeviser ud af seks mulige til navngivne personer i Frederikshåb (Paamiut). Det fremgår endvidere, at der af operatøren kræves, at vedkommende "skal kunne opstille et filmsforevisningsanlæg f.eks. i en mødesal og skal kunne lave småreparationer såsom udskiftning af sikringer, projektionslamper, tonelamper, rense filmkanalen og skal kunne splejse film og [foretage] rigtig omspoling af filmen", underskrevet Gunnar Heilmann.

Filmcentralen i Godthåb 1951. Grønlands Kulturelle Råd blev nedsat i 1950 for at

varetage hele det kulturelle område i Grønland, hvilket også indbefattede filmforevisninger. Året efter oprettede man en filmfordelingscentral i Nuuk, som skulle distribuere film fra Danmark til de forskellige filmforevisningssteder i Grønland. Udvælgelsen af de film, der blev sendt til forevisning i Grønland, blev i perioden 1961-71 foretaget af Statens Filmcentral i København. Herefter blev filmene udvalgt i samarbejde med Grønlands Oplysnings Forbund (GOF), hvor grønlandske repræsentanter ind imellem blev inviteret til at gennemse filmene og tage beslutning om hvilke film, der var egnede til forevisning i Grønland - se nedenfor.

I kommissionens betænkning af 1950 satser man på, at der må skabes muligheder for at vise film flere steder i Grønland, og at man af økonomiske, betjeningsmæssige og brandsikringsmæssige grunde ønsker at satse på smalfilm (16mm-film) frem for normalfilm. Dertil kommer, at smalfilm er lettere at transportere end normalfilm. Filmudlejningsselskaberne i Danmark kom med følgende tilbud til Grønlands Styrelse (3):

> Grønlands Styrelse udvælger frit mellem samtlige forhåndenværende film netop de film, man ønsker forevist i Grønland. Filmene, der er normalfilm, nedkopieres da med den danske tekst til smalfilm i 3 kopier for et beløb af ca. 5000 kr. pr. film eller i 1 kopi for ca. 3600 kr.: Hertil kommer en pris af ca. 30 øre pr. tilskuer, hvorved filmselskaberne regner med 75 pct. af indbyggerne i Grønland ser filmen. Filmen kan da benyttes, så længe man ønsker det. (Betænkning 1950: 77)

Der satsedes på at anskaffe én smalfilmkopi af 50 "gode spillefilm" pr. år, hvilket betød en udgift på 180.000 kr årligt, som på længere sigt skulle dækkes ind via entréindtægter (ibid.). Formålet med at opgradere mulighederne for at se film er i oplysningens tjeneste dels at udvide befolkningens horisont og dels at dække behovene for adspredelse "navnlig i de lange vintermåneder" (Betænkning 1950: 78).

Ifølge Kleivan & Nielsen (1983) skulle det vise sig, at det var langt dyrere at nedkopiere normalfilm til smalfilm, og det endte med, at Grønland i en periode kun blev forsynet med engelsksprogede 16mm-film nedkopierede direkte fra producenten - altså uden danske undertekster. De engelske og amerikanske selskaber kunne tilbyde nedkopierede film til en langt lavere pris end de danske, hvilket skyldtes, at de engelske og amerikanske filmselskaber nedkopierede film til deres egne folk på militærbaserne rundt omkring i verden. Når filmene var udspillede, kunne de herefter tilbydes interesserede civile. Der blev således 1951-52 sendt 100 engelsksprogede spillefilm uden undertekster eller anden form for dansk versionering til Grønland (Kleivan & Nielsen, 1983).

Lokaleproblemer søgtes løst ved oprettelse af flere forsamlingshuse langs kysten, udover de førnævnte ambulante biografer. Biografbesøgene og dermed besøgene til forsamlingshusene, der i høj grad var afhængige af entréindtægter fra filmforevisningerne, gik drastisk ned med økonomiske problemer til følge, da tv blev indført i 1966 og videoen, der her som andre steder i verden gjorde sit indtog i begyndelsen af 1980'erne (Duelund, 1985: 69).

Som nævnt oprettede man en filmfordelingscentral med hovedsæde i Nuuk i 1951, som skulle distribuere film fra Danmark til de forskellige forevisningssteder i Grønland. Den danske filmlov har aldrig omfattet Grønland, og det var Statens Filmcentral i samarbejde med

Filmcentralen i Godthåb, der varetog filmdistributionen (Betænkning, 1969: 27ff). 1945-51 var antallet af forevisningssteder steget til 13 (Kleivan & Nielsen, 1983: 8), i 1970 var der 64 forevisningssteder (Filmcentralen, 7.12.1971, brev nr. 16654), og i 1985 var tallet oppe på 90 forevisningssteder (Duelund, 1985: 69). Statens Filmcentrals hovedopgave var at "udvælge, indkøbe, tekste og opsende 16 mm spillefilm til forevisning i de grønlandske biografer. Ligeledes forestår Statens Filmcentral versioneringen af udvalgte kortfilm og skolefilm såvel som oplysende film til brug for skoler, foreninger, kurser mv." (Betænkning, 1969: 27ff). Hvad angår versionering af kortfilm, henvender Grønlands Oplysnings Forbund i 1973 sig til Statens Filmcentral med anmodning om at overtage versioneringsarbejdet, idet man argumenterer for, at der "alt for ofte [forekommer] direkte oversættelser fra dansk, der igen [medfører] ret betydelige forringelser i forbindelse med indholdsforståelse, ligesom direkte oversættelser ofte kan medføre mange misforståelsesmomenter" (GOF, 9.2.1973, brev nr 00094). I 1976 fremgår det af Inge Kleivans artikel om spillefilm og sprog i Grønland, at det første versioneringsforsøg vil blive realiseret, men i forbindelse med tv-programmer – og stadig foregår det i København på grund af "Danmarks fjernsyns tekniske hjælpemidler" – og det støttes økonomisk af GOF. Kleivan håber, at det vil få betydning for "rigtige spillefilm" også på længere sigt (Kleivan, 1976: 94). Inden for det tekniske område fungerer Statens Filmcentral som rådgivende for oplysningsafdelingen og Filmcentralen i Godthåb ved indkøb af filmapparatur, reparation af materiel og modernisering af bestående samt indretning af nye biografer (Betænkning, 1969: 27ff)

Efter koloniens ophør i 1953 satsedes der med den såkaldte G-50, Nyordningen eller Grønlandskommissionens Betænkning af 1950, på at gøre den grønlandske befolkning mere dansksproget og dansk-præget i den altomfattende moderniserings tjeneste. Det kunne bl.a. filmmediet bruges til. Filmområdet blev underlagt Ministeriet for Grønland (MfG), der blev oprettet i 1955 (se note 4), og der blev gjort en ekstra indsats for at nedkopiere danske film og undertekste de udenlandske - på dansk forstås. Ifølge Kleivan & Nielsen (1983) fik MfG en ekstrabevilling på 150.000 kr til indkøb og tekstning af film. Resultatet blev, at man i 1955 kunne sende 34 tekstede spillefilm til Grønland, heraf 8 danske, hvoraf 6 var folkekomedier - de to andre var Svend Methlings *Der kom en dag* (1955) og Carl Th. Dreyers *Ordet* (1955). Derudover sendte man 41 utekstede engelsksprogede film af sted, således at det samlede antal film det år kom op på 75 titler (Kleivan & Nielsen, 1983: 9).

Udvælgelsen af film. I perioden 1961-71 udvalgte Statens Filmcentral alene de film, der blev sendt til Grønland - de film, Statens Filmcentral vurderede bedst egnede til den grønlandske befolkning. I tilfælde, hvor man var i tvivl om de udvalgte film egnede sig til et grønlandsk publikum, inviterede man grønlændere bosiddende i Danmark til at se filmene før de sendtes til Grønland (Betænkning, 1969: 28). Som udvælgelseskriterium for de film, man vurderede til at være "bedst egnede" for den grønlandske befolkning, hedder det i betænkningen af 1969:

> Ved udvælgelsen af spillefilm til Grønland søger man at finde frem til et kunstnerisk forsvarligt repertoire, idet man navnlig har

> for øje at søge at undgå ensidighed i valget. Som det vil fremgå af bilag 8, spilles der overvejende handlingsprægede og realistiske film, mens deciderede dialogfilm ofte må udskydes på grund af tekstningsvanskelighederne. De spillefilm, der udsendes til Grønland, synes kvalitetsmæssigt ikke at ligge under for gennemsnittet af, hvad der vises i danske biografer (Betænkning, 1969: 28-29).

Ligesom den danske filmlov ikke gjaldt Grønland, gjorde biografloven heller ikke - det stod derfor enhver frit for at opføre eller drive en biograf. I betænkningen af 1969 fremgår det, at der på dette tidspunkt fandtes 50 forevisningssteder placeret placeret i samtlige byer og bygder med ca. 200 indbyggere og derover. Derudover var der fire-fem ambulante biografer, der cirkulerede mellem de mindre bygder. Der var forevisning to gange om ugen - bortset fra i Thule, der får en reprimande fra Filmcentralen i Godthåb med ordlyden:

> Det viser sig, at I har brugt en måneds filmlager på 12 dage (...) der må kun vises 1 spillefilm om ugen, og ikke som I har gjort hver tredje eller fjerde dag. For det første har vi ikke film nok til på den måde I kører film på, og for det andet er det forbudt. (Filmcentralen, 23.3.1971, brev nr. 1321-17).

Med Grønlands Oplysnings Forbunds (GOF) oprettelse i 1971 (nedlagt 1980, afdelingen i DK nedlagt i 1981) overtog forbundet filmfordelingscentralen i Nuuk og fik hermed en længe ønsket indflydelse på udvælgelsen af de film, der blev sendt til forevisning i Grønland. I 1973 nedsatte GOF, Statens Filmcentral og MfG i samarbejde en udvælgelsesgruppe på 20 grønlændere af begge køn af forskellig alder og baggrund, bosiddende i Danmark. De skulle på årsbasis gennemse 90-100 film og deraf vælge 45 film pr. år. Samtidigt påbegyndtes, på initiativ af GOF, filmorientering over radioen om de kommende film (GOF, pressemeddelelse til radioavisen, 9.2.1973). Udvælgelsesgruppen kørte frem til slutningen af 1974, indtil interessen for deltagelse ebbede ud (Kleivan & Nielsen, 1983: 11). Herefter måtte MfG genansætte Carsten Dahl, som tidligere havde været ansvarlig for det administrative arbejde på filmområdet i Grønland. Under hans ledelse foregik udvælgelsen af film 1972-74 (ifølge Kleivan & Nielsen, 1983) ved at inddele det samlede udbud på det danske biografrepertoire i tre kategorier: 1) underlødige spekulationsfilm, som f.eks. karatefilm blev frasorteret; 2) stort set alle danske film blev valgt, derudover 'sikre' udenlandske underholdningsfilm, der blev valgt udenom udvælgelsesgrupperne; 3) udenlandske film af kunstnerisk kvalitet, udprægede dialogfilm, kriminal- og andre action-film, som alle blev forevist udvælgelsesgrupperne til bedømmelse med hensyn til egnethed (Kleivan & Nielsen, 1983: 12).

Omkring 1980 var der typisk råd til at købe 20 film årligt. Filmene blev stadig nedkopieret til 16mm, nu i tre eksemplarer; filmene havde et lydligt resume på grønlandsk indenfor de første 10 minutter af filmen. Ifølge Benedicta Pécseli (1980) skulle de lokale forevisningssteder betale 1,17 kr. pr. tilskuer i leje af hver enkelt film. Der blev nedsat et filmudvalg bestående af seks personer til udvælgelse af filmene, to faste personer fra Lønmodtagernes Fagforening, SIK og yderligere fire personer, der blev valgt for en 1-årig periode gennem lodtrækning blandt foreningerne under GOF. En sådan udvalgspost krævede, at man kunne læse dansk. Udvælgelse af filmene i denne sammenhæng var baseret på de danske filmanmeldelser fra de danske aviser; hvert medlem afgav et pointtal mellem 1 og 5, film med flest points blev bestilt hjem. Man skelne-

de mellem 'gode' og 'dårlige' film ud fra entréindtægtens størrelse (4). Fra filmene blev udvalgt, til de nåede frem til den grønlandske filmcentral, gik der 1 1/2-2 år (Pécseli, 1980: 12-13).

Film og sprog. Den sproglige dimension forsøgte man også at tage hånd om i betænkningen af 1950. Målet er ifølge betænkningen af 1950 at skaffe 'gode kulturfilm' (ibid.):

> For at grønlænderne kan få fuldt udbytte af filmene, vil det i øvrigt være nødvendigt, at handlingen gengives i resumé i trykte programmer på det grønlandske sprog, eller at forklaring indtales på lakplader, ligeledes på grønlandsk, eller at andre tekniske hjælpemidler tages i brug (Grønlandskommissionens betænkning, nr. 3, 1950: 78).

Så længe filmen var uden lyd, kunne alle følge med. Der opstod selvsagt et sprogligt forståelsesproblem, da man begyndte at indføre talefilm til Grønland uden undertekster under Anden Verdenskrig, hvor der, som nævnt, blev vist en del engelsksprogede film uden undertekster, et problem både for danske og grønlandske biografgængere. Inge Kleivan har gjort indgående rede for forholdene omkring film og sprog i filmens barndom i Grønland frem til 1976 i sin artikel "Spillefilm og sprog i Grønland" i tidsskriftet *Grønland* (1976), mens Birna M. Kleivan og Ulla Hjorth Nielsen har taget tråden op om sprogproblematikken 1977-83 i deres artikel "Spillefilm i Grønland" også i *Grønland* (1983). De er begge at finde på adressen www.tidsskriftetgronland.dk. Artiklerne er stadig aktuelle, idet de kritikpunkter og den sprogproblematik, der diskuteres, i høj grad stadig er gældende.

Man kan sige, at tingenes tilstand, på det sproglige område, er forværret på mindst to planer: 1) Tidligere blev biografilmene i det mindste formidlet med grønlandske resuméer, indtalte eller som tekst - i dag er det en forudsætning at kunne læse og forstå dansk for at følge med i de udbudte biografilm med udelukkende danske undertekster; 2) danskkundskaberne hos de opvoksende generationer er med den massive grønlandiseringsproces særligt i 70'erne og 80'erne stærkt svindende - mange unge i dag har svært ved at forstå og udtrykke sig på dansk i forhold til dem, som var unge i 50'erne-70'erne. Man må således formode, at det er begrænset, hvad det alene grønlandsk-sprogede publikum får ud af de udenlandske (og danske) biografilm. Begge ovennævnte artikler peger på, at handlingsmættede film med sparsom dialog har været mest populære, som det også fremgår af ovennævnte citater fra betænkningen af 1950. Det svarer til egne undersøgelser om børn og unges filmpræferencer (5), hvor bl.a. actionfilm, thrillers, gysere og komedier er højt prioriteret hos de grønlandsk-sprogede og dobbeltsprogede, lavt hos de danskprogede, hvilket delvis kan være et spørgsmål om sproglig formåen - billederne taler for sig selv; det er ikke nødvendigt at forstå den engelske tale eller de danske undertekster. Under vores interviewrejse i den landsdækkende undersøgelse om børn og unges medievaner i Grønland (1997) (se bl.a. Pedersen, 1999, 2002, 2003; Rygaard, 1999, 2002, 2003; Rygaard & Pedersen, 1999), erfarede min kollega og jeg i opholdsstuerne på de kollegier, hvor vi havde logi, at der blev 'zappet' henover dialogerne til de sekvenser, hvor der igen var action. Generelt ligger præferencerne for film inden for genrer, der snarere appellerer til kroppens fysiske reaktioner (gys, hjertebanken, adrenalinsus, tårer og latter) end til film, der appel-

lerer til sproglige kompetencer. (jf. Pedersen, 1999, 2003).

I april 1960 udsendtes et brev fra Filmcentralen til kæmnerne, der siden 1952 havde ansvaret for den kommunale filmforsyning, at eksempelvis filmen *The Trouble with Harry* (Hitchcock 1955, *Hvem har dræbt Harry?*), kunne lejes for halvdelen af normal filmleje med den begrundelse, at "dens meningsmæssige og underholdende værdi hovedsagelig ligger i dialogen", og den derfor har "fået en mindre god modtagelse hos publikum, og biografens udbytte af denne film har som følger heraf været mindre end normalt" (Filmcentralen, 28. april 1960, brev nr. 4864).

Palos Brudefærd

Populære film med grønlandsk tale: *Paalup Nuliarsarnera* og *Qivitoq*. Kleivan og Nielsen (1983) nævner, at film som *Palos Brudefærd* (1934, på grønlandsk *Paalup Nuliarsarnera*) og *Qivitoq* (1956, på grønlandsk egentlig *K'ivitoK'*, alternativ dansk titel: *Fjeldgængeren*) i begyndelsen af 1980'erne var blandt de mest populære film netop på grund af netop på grund af "den genkendelighed de repræsenterer for den grønlandske befolkning" og "at grønlænderne skriger på egne spillefilm, hvori Grønland og grønlænderne selv spiller hovedrollen." (Kleivan & Nielsen, 1983: 15)

Filmene er stadig populære inde i det nye årtusinde. Særligt *Palos Brudefærd* (1934), instrueret af dokumentaristen Friedrich Dalsheim med manuskript af polarforskeren Knud Rasmussen (og med indledning af daværende statsminister Thorvald Stauning), har nærmest fået kultstatus som en film, der repræsenterer ideen om en glorværdig fortid, uanset dens mangler og forvrængede billede af den 1930'er-samtid, den lægger op til at skildre. Klip fra filmen benyttes fra tid til anden, når karakteren af den grønlandske kultur skal repræsenteres i musikvideoer, tv-kulturprogrammer etc.

Knud Rasmussen har bygget filmen op som en 4-akter: Første akt viser hverdagslivet på en østgrønlandsk boplads under ammassaat-tiden (loddefisk skovles op, når de kommer helt ind til kysten for at gyde om foråret) med præsentation af hovedpersonerne i det parallelle trekantsdrama: Palo, Samo og Navarana. Anden akt handler om sommerstedet, hvor der udveksles sangdueller, kraftprøver og underholdning med sportslige aktiviteter - og hvor konflikten mellem bejlerne til den

smukke Navarana træder frem. I tredje akt optrappes konflikten - den 'feje' bejler, Samo, der ureglementeret trækker en kniv under trommestriden, flytter på listig vis, drevet af begær ("drages så stærkt mod Navarana, at han sætter sig ud over sine betænkeligheder med hensyn til brødrene", Søbye, 1984) ind til den udkårne og hendes familie med et isbjørneskind, som ikke kan afvises, mens den 'sympatiske' bejler, Palo, ligger bevidstløs af de påførte knivstik i hjertekulen. I fjerde akt når vi til klimaks, da Palo kommer til bevidsthed og beslutsomt tager på frierfærd trods voldsom nordenstorm, som kun "storfangerne gjorde det i gamle dage (...) Det var de tider, hvor forelskede unge mænd valgte det værst mulige vejr til frierfærd, for at alle kunne se, at selv ikke et hav i oprør kunne holde dem borte fra dem, som de længtes efter" (Søbye, 1984: 100). Palo belønnes til slut for sine anstrengelser og eksemplariske mod, mens rivalen Samo må bukke under for sin egen morderiske og selviske adfærd. En i og for sig tynd historie, der kunne være lavet over en Hollywoodsk filmskabelon, men det gør den ikke mindre fascinerende.

Siden har der været rejst kritik mod filmen. Således kritiserer Michael Hauser, hvad han ser som filmens misbrug af den (ædle) østgrønlandske trommesang i Emil Reesens underlægningsmusik:

> På det dramatiske sted i scenens slutning, hvor Samo trækker dolken mod Palo, tilføjes en paukehvirvel - der altså høres sammen med den eskimoiske tromme - og så slutter trommesangen i mængdens forvirrede larm, der er lige så naturlig som de efterfølgende hornklange i orkestret er unaturlige. Der burde aldrig være blevet givet grønt lys for denne urigtige gengivelse af et fremtrædende Inuit kulturelement. Det er stil-forbistring af værste slags. Reesen havde tydeligvis ikke tiltro til, at den ægte østgrønlandske trommesang var god nok (Hauser, 1984: 142)

Ligeså retter Ebbe Iversen (1984) en skarp kritik af filmen, som han kalder "primært en dokumentarfilm, der er 'forklædt' som spillefilm" (...) styrken ligger i det historiske, pædagogiske (etnografiske)" (Iversen, 1984: 143). Ifølge Gilberg (1984) var Knud Rasmussens plan med filmen, at han

> ønskede, at hans film blev etnografisk korrekt. For at det ikke kun skulle blive usammenhængende, smukke landskabs scener med et eksotisk folkeliv, ønskede han indlagt en handling, som på den ene side viste, at østgrønlænderne også var ganske almindelige mennesker og på den anden side viste hvor godt de havde tilpasset sig til livet i det arktiske, og at de havde andre kulturelle værdier og måder at løse konflikter på end Europa. Knud Rasmussen ønskede, at den store verden skulle få respekt for grønlænderne som mennesker (Gilberg, 1984: 135)

Det skorter da heller ikke på etnografiske skildringer i filmen. Ifølge (øst)grønlænderen Kaarali, som Stauning citerer i indledningen, var Knud Rasmussens plan med filmen at vise hele verden, hvor skønt et land Grønland er (Gilberg, 1984: 150). Men filmen bærer også klart præg af tiden, hvor den blev optaget - Haag-dommen stadfæstede Danmarks suverænitet over hele Grønland i 1933. I indledningssekvensen ser man Knud Rasmussen i højre side og Dannebrog i venstre side i forgrunden på øverste dæk, mens filmens besætning, østgrønlænderne, er placeret i baggrunden på nederste dæk, så man kunne spørge sig selv, om ikke filmen snarere drejer sig dels om en ikonificering af Knud Rasmussen, dels om en understregning af Danmarks absolutte suverænitet over kolonien Grønland - med de maleriske og ædelt eksotiske østgrønlændere som statister.

Fra tid til anden kommer der klagesuk i de landsdækkende aviser eller i radioen

fra den ældre del af befolkningen, som meget gerne ville gense *Qivitoq* (1956), som for dem står for deres 'ungdomsfilm' med den grønlandske Niels Platou som Grønlands første 'filmstar' helt på linie med de amerikanske Hollywood-stjerner, som man samlede idolbilleder af fra tyggegummipakkerne. Platou skriver i sine ungdomserindringer (6), at han under premieren i Danmark følte sig som ambassadør for den grønlandske ungdom med denne film (Platou, 1991: 115). Platou var i øvrigt også den første grønlænder, der modtog fanbreve fra sit publikum - så mange, at han ikke fik tid til at besvare dem alle, som han skriver (Platou, 1991: 123). De grønlandske medvirkende fik før deres afrejse fra Danmarks udleveret 200 'idolbilleder' af sig selv til at skrive autografer på, når de ankom til Reykjavik og Thorshavn på vej hjem - de blev alle revet væk, helt mod Platous egen forventning (Platou, 1991: 122).

Filmen fik en stormende modtagelse i Grønland i januar 1957. Formanden for det nyetablerede Turistforeningen for Grønland, Lars Lynge, bød velkommen, ikke til publikum, men til *filmen* med følgende ord:

> På turistforeningens vegne er det mig en glæde at kunne byde dig velkommen til premieren i det land, hvor du er optaget - og hvor du hører hjemme. Da jeg er sikker på, at du vil forstå at tale for dig selv, skal jeg ikke komme med yderligere kommentarer. Jeg sætter min lid til, at du, "K'ivítoK'", kan gøre dig forståelig på et sprog, som vi i menneskenes land kan forstå. (Atuagagdliutit/ Grønlandsposten, 17. januar 1957, forsiden)

Fra optagelserne af Qivitoq

Bortset fra, at filmen er sparsom med de grønlandske replikker og først og fremmest fokuserer på danske tjenestemænds dagligliv i kolonitiden med grønlænderne og deres dagligliv i baggrunden, har den haft stor betydning for datidens grønlændere ved at vise landsmænd blæst op på lærredet og spille på lige fod med populære danske skuespillere som Poul Reichhardt. Det var også en skildring af genkendelige typer koloniembedsmænd i Grønland - den joviale danske kolonibestyrer med hjemmegående hustru, der udover at passe manden (børnene er på kostskole i hjemlandet) passer sit lille drivhus i et af de typiske GTO-hjem, der var forbeholdt danske tjenestemænd; den typiske danske udstedbestyrer, der med sit typiske danske 'krakramut'-grønlandske forsøger at give indtryk af at forstå mere, end han i realiteten gør, osv.

Filmen blev anmeldt af repræsentanter såvel for grønlænderne som for danskerne i Grønland - i Danmark var man ovenud begejstret over de flotte naturbilleder, som det næsten siger sig selv. Til gengæld fik filmens handling en skrap kritik af *Politiken*, som skrev:

> Alt for meget smuk farvefilm og tam folkekomedier, alt for lidt levende film og menneskeligt drama. Således er det sikkert en bekostelig, men lige så lumsk kedelig jubilæumsmik vort ældste og fornemste filmsselskab har indbudt sine kunder til. (Citeret efter Atuagdliutit/Grønlandsposten, 8. november 1956, forsiden)

I Grønland er det interessant at læse, at det er den danske anmelder, landslæge Preben Schmidt, der skarpest kritiserer filmen *Qivitoq*, men alligevel tager den nok så alvorligt. Han advarer bl.a. potentielle danske grønlandsfarere med lig i lasten:

> I øvrigt er man lidt ængstelig for, at filmen vil stimulere den tro, at Grønland er et sted, hvor man tager hen med en kommode og et knust hjerte for derefter hurtigt at genfinde den tabte livslykke. Frem for alt er den slags 'fjeldgængere' uønskede i Grønland, vi har allerede set alt for mange af dem. Depressionerne eller hvad, der nu er tale om, bliver næsten altid værre, nissen flytter som bekendt med. Grønland er ikke et nervesanatorium. (Schmidt, 1957: 13).

At Grønland ikke er et 'nervesanatorium' er en holdning, der stadig udtrykkes fra tid til anden.

Den grønlandske anmelder, daværende oplysningskonsulent Christian Berthelsen, derimod, pakker sin kritik ind i diplomatiske vendinger; han har stor forståelse for, at man ikke har kastet sig ud i en psykologisk og analyserende film (Berthelsen har uden tvivl læst om Politikens kritik af filmen), da man nok ikke kunne undgå "at en del mennesker åbenlyst [risikerer] at stå for skud. Man kender hinanden alt for godt", og hvad angår naturoptagelserne, som uden tvivl er pragtfulde, mener Berthelsen "at det næsten [er] velgørende at se lidt gråt og tåget vejr". Den eneste direkte kritik af filmen går på behandlingen af "kirkens harmonium, [der] respektløst bliver slæbt ud på dansepladsen. Det er sikkert på sin plads at gøre opmærksom på, at det gør man ikke normalt" (Berthelsen, 1957: 7). Endvidere langer Berthelsen generelt ud efter de film, der optages i Grønland for et dansk publikum:

> Fordi en film fra Grønland har succes i Danmark, behøver det samme ikke at være tilfældet i Grønland. De rige muligheder for pragtfulde naturbilleder vil for det danske publikum i reglen danne det primære, og man vil gå lettere over handlingen. Derimod vil publikum i Grønland være på vagt over for handlingen (Berthelsen, 1957: 7).

Derudover kritiserer han de grønlands-

film, der har tendens til at fremstille grønlænderen i "det unaturlige opstillede arrangement, som med vold og magt vil trække det særprægede og det usædvanlige frem", hvilket han mener helt undgås i denne film (ibid.). Berthelsen konkluderer, at det er en god film, som også fungerer for et grønlandsk publikum.

Der kom også – en noget skarpere - grønlandsk kritik fra ophavsmanden til Hjemmestyretanken, det grønlandske Landsrådsmedlem Jørgen C.F. Olsen (1916-1985), *også kaldet 'Lumumba'*, (Fleischer, 2000), der i et læserbrev skrev i Atuagagdliutit/Grønlandsposten 28. marts 1957, dvs. efter at filmen har været vist i Sisimiut, hvor han boede – her i sin fulde ordlyd:

> Efter min mening passer filmen "K'ivitoK'"s handling slet ikke til grønlændernes tankegang og viser et helt forkert billede af danskernes liv og opførsel heroppe. Vi har aldrig set en dansker, der går helt ned til stranden for at smage den første sæls rå lever. Ligeledes har danskerne i Grønland ikke så nær tilknytning til grønlænderne, som det vises i filmen; publikum i Danmark tror måske, at danskerne heroppe er små-engle. Grønlænderne er ikke så dumme, at de "går qivitoq" bare de een gang får nej til en dans fra en pige og bare man laver grin med dem efter en mislykket fangst. Hvis det var sådan, så var vi "gået K'ivitoK" allesammen. Billederne i filmen er pragtfulde, men handlingen er lig nul og virker fremmed på os. Mon manuskriptforfatteren nogensinde har set en grønlænder? (Citeret i Morten Piil: Gyldendals filmguide. Danske film fra A til Z (2000: 457-458)).

Faktisk havde Leck Fischer besøgt Grønland i forbindelse med arbejdet på manuskriptet (men døde få måneder før premieren). Idag er *Qivitoq*, i modsætning til *Palos Brudefærd*, ikke til at skaffe hverken som vhs eller dvd, kun som 16mm film.

Katuaq: Grønlands Kulturhus & biograf.
Den 15. februar 1997 åbnede, som nævnt Grønlands Kulturhus Katuaq i Nuuk. Det rummer bl.a. en biografsal - den første 'rigtige' grønlandske biograf - med plads til lidt over 500. En stor del af indtægterne til kulturhusets forskelligartede arrangementer stammer fra entréindtægterne til biografen.

> Biografudbuddet er bygget op til at betjene tre forskellige former for publikum. Den væsentligste indtægtskilde er den kommercielle biograf, der skal løbe rundt af sig selv. Målgruppen for denne er de 13-23-årige og det drejer det sig om visning af premierefilm, der sælger 80% af ca. 68.000 solgte billetter pr. år. Ifølge Rygaard (2002:185n32) koster det 6 7000 kr. at få en film fløjet fra Danmark til Grønland. Ved biografens start sponsorerede SAS og Grønlandsfly 75% af befragtningen, siden er sponsorsatsen støt faldet til 25% i 2001. Af filmudbuddet i den komercielle biograf er 70-80% af filmene amerikanske engelsksprogede, 15% af filmudbuddet er danske film, resten er skandinaviske eller europæiske film. Det andet biograftilbud er Art Cinema-film, som vises i den lille sal. Disse kulturelt og /eller kunstnerisk orienterede film trækker fra 10-30 biografgængere pr. forevisning. Det tredje biograftilbud retter sig mod børnene med Børne Filmklubben, der samarbejder med den Danske Børne Filmklub (ibid.)

Som det fremgår af ovenstående, skete en stigning af biografgæster samt Katuaq-gæster i alt 1997-99, hvorefter der er sket et støt fald af biografgæster frem til 2002, mens det samlede antal registrerede gæster er markant stigende. Ifølge disse tal gik gennemsnitligt 118 personer til hver af de 534 filmforevisninger, der kørte i 2000, mens kun 48 personer i gennemsnit gik i biografen til de 1.228 filmforevisninger, der kørte i perioden 2001-2002.

Det ser således ud til, at færre forevisninger giver flere biografgængere til den enkelte forestilling, mens flere forevisnin-

Katuaq, Nuuk

	Katuaq gæster i alt	biografgæster i alt	antal filmforevisninger
1997-1998	120.000	63.886	Ingen tal
1999	121.000	67.917	ingen tal
2000	106.000	63.250	534
2001-2002	104.114	59.114	1.228
2002	139.789	53.319	719

Kilde: 1997-2000, Grønlands Statistik Årbog 1998, 1999, 2000. 2001-2002: Katuaq Kulturberetning 2002. Da tallene for 2001-2002 afviger hos de to kilder, er Katuaqs egne tal valgt ud i denne opsætning. Grafisk ser udviklingen således ud:

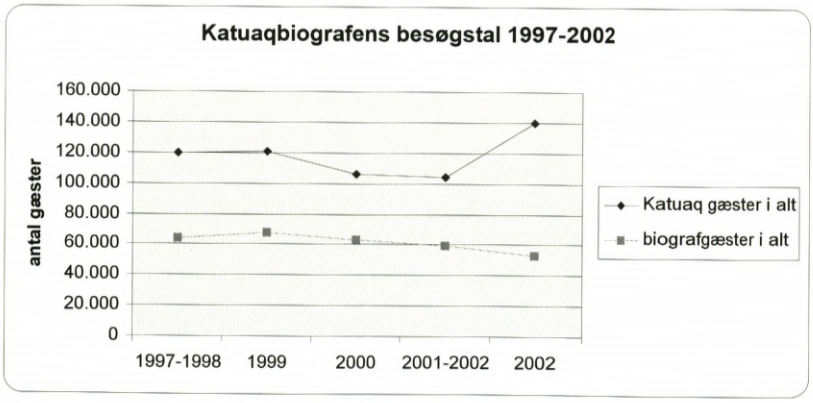

ger kunne tyde på, at biografgængerne udskyder biografturen til næste visning og næste film eller til filmen udkommer på dvd eller på en af de efterhånden mange filmkanaler, der er adgang til på tv, f.eks. Canal+ gul, blå og grå. Udbuddet af film svarer til udbuddet af mainstream film i en større dansk provinsby - se program på www.katuaq.gl, dog skal det bemærkes, at premierefilm i de større danske biografer ligeledes vises samtidigt i Katuaq, i nogle tilfælde endda før dansk premiere, som det f.eks. var tilfældet med Wes Cravens *Scream* der havde grønlandsk premiere fredag den 13. juni 1997, mens der først var dansk premiere 27. juni (Rygaard & Pedersen, 1997).

Selv kalder biografen sig ikke mindre end en "Verdenspremierebiograf" (biografprogram for januar 2000). Smalle film er der langt imellem, dem skal man tilbage til 50'erne for at finde på filmlisterne til Grønland.

Afsluttende bemærkninger. Med denne artikel har jeg givet en meget selektiv skitse af den grønlandske filmhistorie og meget er selvsagt udeladt på denne sparsomme plads. Der ligger dokumenter i forskellige arkiver både i Grønland og i Danmark, som ikke alle er offentligt tilgængelige, ligesom der ligger et hav af dokumenter, der endnu ikke er registrerede.

I overgangen til det nye årtusind er der sket et skred i 'hjemme-producerede' film. Den første (kort-)film, udført udelukkende med grønlandsk besætning, er som nævnt Inuk Silis Høeghs 15 minutter lange *Sinilluarit* (1999). Filmen, som har den skuespiller-uddannede Rassi Thygesen i hovedrollen, vandt publikumsprisen på Far North Film Festival i Canada 2000 og er blevet set på mere end 25 filmfestivaller verden over. Filmen er en lille komedie om en sygeligt jaloux ægtemand, der fantaserer over, at konen er ham utro i stedet for at gå i syklub, selvom hun kommer hjem med det ene håndarbejde efter det andet. Mistanken skærpes, da han opdager, at der er en mand på syholdet. Det viser sig imidlertid, efter mange indre og ydre kampe som kulminerer, da han ud på morgenstunden opsøger manden, han har mistænkt for at have et forhold til sin kone, at denne er bøsse.

I 2000 kom den første animationsfilm, udført af en grønlænder, Kunuk Platous *Nanoq*. Det er hans afgangsfilm fra Den Danske Filmskole, hvor han er uddannet på animationslinjen, hvor han også lavede midtvejsfilmen *Rejsen* (1998, se Den Danske Filmskoles web-site). Platou har været gennem flere uddannelser - handelsskole, Kunstskolen i Nuuk (1986-87) og er desuden uddannet i tegning og grafik fra Danmarks Designskole; han har arbejdet på det grønlandske medieselskab Inuk Media. Den otte minutter lange *Nanoq* handler om en dreng, der finder en forældreløs isbjørneunge, som han mod sin fars vilje får lov at beholde. Isbjørneungen hjælper familien, da denne bliver ramt af misfangst. Filmen havde premiere i Katuaq 19. august 2000 sammen med seks andre afgangsfilm fra Den Danske Filmskole, hvor den klart var publikumsfavorit (Nielsen & Burkal, 2000/2001: 44).

Grønland er også kommet på tegnefilm i Jannik Hastrups spillefilm *Drengen der ville gøre det umulige* (2002), en fabel om en dreng der som nyfødt bortføres af en isbjørn og opdrages som bjørn, indtil han indfanges igen af forældrene og nu skal tilpasse sig livet som menneske. I modsætning til beslægtede historier som *Tarzan*

Kunuk Platous Nanoq. (Foto: Steen Dalin)

og Kiplings (og Disneys) *Junglebogen* vælger drengen dog at forlade menneskene igen og vender til sidst tilbage til livet som bjørn. Filmen var produceret med franske animatorer, men havde hentet inspiration i billeder af Aka Høegh.

I 2003 nomineres Kunuk Platou til en pris på Berlin Film Festival for den 11 minutter lange tegnefilm *Angelina Ballerina* (2003), produceret af Valeria Saunders, der leder det forholdsvist nye produktionsselskab, Rambling Rose. Tegnefilmen handler om tre piger, der elsker at danse. De kommer omsider ind på balletskolen, som fra nu af fylder hele deres liv. Trods et hverdagsliv med hård ballettræning formår de også at have det sjovt og endelig kommer den store dag, som de har ventet på - at stå på scenen og opleve at tæppet går op (se www.berlinale.de).

Inuk Silis Høeghs næste film, *Eskimo Weekend* (2002), skildrer grønlandsk storbyliv blandt unge henover en weekend med et indlejret kærlighedsdrama. Filmen foregår i Nuuk og trækker bevidst på mange af de stereotyper, der knyttes til Nuuk, til kvinder, til mænd, til seksualitet, til kendte rock-bands selvopfattelse etc. Ligeledes trækker filmen underliggende på debatten om 'grønlandskhed' med mange diskrete referencer til en glorværdig fortid, hvor forfædrene var i harmoni med sig selv og omgivelserne i modsætning til

disse storby-unge, der ikke synes at kunne finde et ståsted. Personerne i filmen spiller tæt op ad de personer, de er i det 'virkelige liv' som f.eks. det kendte rockband Chilly Friday.

Dokumentarfilmen *Inuk Woman City Blues* (2002), instrueret af den første grønlandske kvindelige filminstruktør, Laila Hansen og produceret af Nils Vest, skildrer på modig vis og med fin følsomhed og respekt grønlandske kvinder i misbrugsmiljøerne på Vesterbro. Via digte, musik og kvindernes egne fortællinger følges disse på en måde, så de kommer til at fremstå som individer, der bærer og har båret på meget smerte - en gruppe kvinders skæbner, som er glemt eller gemt af vejen og som levendegør de fiktive grønlandske kvinder i Københavner-miljøet, der er skildret i den første roman skrevet af en grønlandsk kvinde, MåliâraK' Vebæk, *Bussimi naapinneq* (1981) - på dansk med titlen *Historien om Katrine*, 1982. *Inuk Woman City Blues* er en barsk og ærlig film, der giver stof til eftertanke. På filmens hjemmeside står der bl.a. følgende om filmens tema og målgruppe:

> Emnet har været beskrevet før, af danskere, og ofte på journalistisk, hårdtslående vis. Denne film er meget anderledes. Den er skabt af en scenekunstner, der tænker i dramaturgi, i følelser og i at forstå hvad der ligger bag ordene. Derfor er billed- og filmsproget anderledes end det, vi plejer at se på tv-skærmen. Det er musikalsk - med meget grønlandsk musik i filmen - og det taler meget direkte til unge mennesker, den målgruppe for filmen, som helst skulle blive lidt klogere på livet i Danmark. Og så indeholder den en optimisme, et eksempel på at det godt kan lade sig gøre at komme ud af misbruget, repræsentetet ved den stærke personlighed Rosine Berthels, der som nok den første kvinde fra drukmiljøet er kommet fri af det og taget hjem til Grønland. (http://www.vestfilm.dk/inukwoman)

Inuk Women City Blues

Laila Hansen

Hvis man ser på film/biografkulturen i Grønland i tilbageblik, er der på nogle områder sket et tilbageskridt - de livlige diskussioner, som filmudbuddet gav

anledning til, i avisen, radioen og i telegram- og brevvekslingen mellem filmlederne i tiden under Filmcentralen, er ikke-eksisterende i dag, og filmorientering tages kun meget sporadisk op i de ligeså sporadiske ungdomsudsendelser i tv. Hvad undertekstning angår, er det nu kun de danskkyndige, der kan få det fulde udbytte af film på fremmede sprog, i modsætning til tidligere, da man havde grønlandske resumeer og i øvrigt gjorde ihærdige forsøg på at rette op på de sproglige forhold - i dag er diskussionen i forhold til versionering af spillefilm udeblevet. Det kan skyldes, at der på filmområdet er så stort et udvalg i øvrigt på vhs og dvd, at man blot vælger det, man interesserer sig for og forstår - man er ikke længere afhængig af at få udbytte af en eller to film, der er sat på biografprogrammet som førhen var en af de få fælles referencerammer, man havde på tværs af den lokale befolkning.

På andre områder er der sket en bedring for nogle byers vedkommende - Nuuk forstås, særligt med det tekniske udstyr og lokaleforhold. Det er nu engang bedre at kunne blive siddende på sin plads og se filmen til ende, end til stadighed at skulle rejse sig for at se over hovedet på personen foran i en sal med plant gulv og stive, skramlende stole. Derudover vises nye film - og ikke flere år gamle, som det var tilfældet under Filmcentralens tid. Censuren er også ophørt - man er ikke længere kun henvist til danske lystspil, 'lødige' amerikanske film og irrelevante dokumentarfilm om produktion af mælk og smør og kartoffeldyrkning på Samsø. Film, som førhen betragtedes som uanstændige og som grønlænderne ansås for at være for skrøbelige til at se, har nu også fundet vej til det grønlandske filmpublikum.

På filmproduktionsområdet er der håb forude. Gradvis kaster flere og flere uddannede medie-/filmfolk sig ud i filmproduktion, og der er sporadisk politisk vilje til at støtte hjemmeproducerede filmprodukter og til at støtte en grønlandsk filmkultur. Men der er lang vej igen.

Hvad angår indholdet af film med Grønland som tema ser det ud til, at fokus har flyttet sig fra det udefra (etnografisk) beskrivende til det indefra (psykologisk) reflekterende, efterhånden som grønlændere selv tager hånd om manuskript, instruktion og kamera. Fokus skifter fra os versus dem til os versus dem iblandt og i os selv.

Noter

1 Jørgen Fleischer nævner at Ivittuut (kryolitminebyen) fik adgang til at se spillefilm i begyndelsen af 1920'erne - før Nuuk. (Program til *Den 12. nordiske filmfestival* '99, den første filmfestival afholdt i Grønland, som foregik i Kulturhuset Katuaq i dagene 14. -18. april)

2. Ifølge filmcentralens instruks om forsyning med spillefilm vandrer filmen fra by til by i nordgående retning efter følgende plan: Julianehåb - Nanortalik - NarssaK' - Grønnedal - Ivigtut - Grønnedal - (Arsuk) - Frederikshåb - Godthåb - (K'ôrnoK') - Godthåb - Sukkertoppen (Kangâmiut) - Sukkertoppen - Holsteinsborg - Egedesminde - Godhavn - (Nipisat) - Godhavn - Egedesminde - Christianshåb - Jakaobshavn - Qutdligssat - Upernavik - UmanaK'. På dette tidspunkt findes der 200 spillefilm til forsyning af 20 forevisningssteder. I vintermånederne (november-maj/juni) skal byerne nord for Holsteinsborg være selvforsynende, hvilket vil sige at de skal have en beholdning på 15-30 film hvert sted (Filmcentralen, 15. okt. 1959, brev nr. 12003, j.nr. 960.01).

3. 1774-1925 var handel og administration et og samme under navnet *Den Kongelige Grønlandske Handel* (KGH). Handel og administration skiftede navn i 1925 til *Grønlands Styrelse* frem til 1950. Centraladministrationen for Grønland var place-

ret dels under Statsministeriet i København under navnet *Grønlandsdepartementet* frem til 1955, dels i Godthåb. Herefter flyttede centraladministrationen til et nyoprettet ministerium, *Ministeriet for Grønland* (MfG) frem til 1987, hvor det blev lukket. I 1989 havde *Grønlands Hjemmestyre* overtaget alle særområder , hvorfor Grønlandsdepartementet blev lukket (Hertling, 1999: 317ff).

4. 'Gode' film indtjener 25-36.000 kr.; de 'dårlige' 6-12.000 kr.. En film koster 20-40.000 kr. i 1980 (Pécseli, 1980: 13).
5. Projekt *Børn og unges medievaner i Grønland 1996 - 1999*, omfatter en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse i Nuuk samt en landsdækkende kvantitativ og kvalitativ undersøgelse med en spørgeskemaundersøgelse og interviews af 12 - 19-åriges mediebrug. Denne endnu upublicerede undersøgelse er i anden fase 1999-2001 udbygget med en kvalitativt orienteret fase ud fra et receptionsperspektiv (filmreception blandt fire grupper unge med forskellige nationale baggrunde i postkoloniale områder og et kamera/dagbogsprojekt blandt grønlandske unge). Undersøgelserne er udført i samarbejde med Jette Rygaard.
6. Bogen, der ikke er oversat til dansk, indeholder mange interessante oplysninger om hele forløbet før, under og efter optagelserne af *Qivitoq* med en humoristisk og selvironisk undertone.

Litteratur

Brønden, Jens (1998). "Forpremiere i bogform" in: *Atuagagdliutit/Grønlandsposten*, nr. 6, p. 4.

Christensen, Neil Blair (1999). *Inuit in Cyberspace: Embedding Offline Identity and Culture Online.* Museum Tusculanum: København.

Duelund, Peter, red. (1985). *Grønland-Norden.. En udredning om udvikling af kulturforbindelserne.1984:11.* Nordiska Rådet, Stockholm.

Fleischer, Jørgen (1996). *Forvandlingens år. Grønland fra koloni til landsdel.* Atuakkiorfik, Nuuk.

- (1999). "Et lille stykke filmhistorie!" in: Jan Kløvstad (red.): *Din festival-guide. Den 12. nordiske filmfestival '99/Nunat Avannarliit 12-nik filmfestivaleqarnerat/Te 12th Nordic Film Festival '99* (indstik i *Ugeavisen* vedr. den første filmfestival i Grønland, 14.-18. april 1999).

- (2000). *Grønlands Lumumba.* Atuakkiorfik, Nuuk.

Gam, M. (1945). "Film endnu en gang -." in: *Grønlandsposten,* nr. 2, 16. januar.

Gilberg, Rolf (1984). "Optagelse af filmen" in: Rolf Gilberg (red.): *Tidsskriftet Grønland,* nr. 4-5, maj-juni (Temanummer: Palos Brudefærd).

Hauser, Michael (1984). "Filmens musik" in: Rolf Gilberg (red.): *Tidsskriftet Grønland,* nr. 4-5, maj-Juni (Temanummer: Palos Brudefærd).

Hertling, Knud (1999). "Hjemmestyret indføres" in: Bent Gynther & Aqigssiaq Møller (red.). *Kalaallit Nunaat. Gyldendals bog om Grønland.* Gyldendalske Boghandel, København, pp. 317-327.

Iversen, Ebbe (1984). "Filmens anmeldelse" in: Rolf Gilberg (red.): *Tidsskriftet Grønland,* nr. 4-5, maj-Juni (Temanummer: Palos Brudefærd).

Kleivan, Birna Marianne og Ulla Hjorth Nielsen (1983). "Spillefilm i Grønland" in: Tidsskriftet *Grønland.* Det Grønlandske Selskab. København, pp. 8-29.

Kleivan, Inge (1976). "Spillefilm og sprog i Grønland" in: Tidsskriftet *Grønland,* nr. 3. Det Grønlandske Selskab. København, pp: 81-94.

Kleivan, Inge (1981). "Da talefilmen "Eskimo" blev optaget i Grønland for 50 år siden." Tidsskriftet Grønland 29(2): 48-60.

Knudsen, Helge (1956). "Et grønlandsk kommuneregnskab" in: Tidsskriftet *Grønland.* Det Grønlandske Selskab, nr. 9.

Larsen, Finn Breinholdt (1982). *Regler og konfliktbearbejdningsmetoder hos de grønlandske eskimoer i den førkoloniale periode,* Århus Universitet (upubliceret speciale).

Lidegaard, Mads (red.) (1988). *Efterretninger om Grønland - uddragne af en journal holden fra 1721 til 1788 af Paul Egede.* Det Grønlandske Selskabs Skrifter XXIX. Det Grønlandske Selskab, København.

Lindskog, K. (1959). "Frimærker og postvæsen. Grønlands Frimærker" in: Tidsskriftet *Grønland.* Det Grønlandske Selskab, nr. 1.

Lynge, Hans (1978). "perK'usîleK'inásaK'aoK/ "Det ville være flovt" in: Ole Oxholm & Finn Lynge, red. *tusarnârêrparse ukiune 50-ine Kalâtdlit-nunâne radio/50 år i luften.* Kalâtdlit.nun^nata radioa/Grønlands Radio, Nuuk.

Lynge, Niels Pavia (1998): "Fra radio- til TV'teknik" in: Peter Fr. Rosing & Marianne

Stenbæk (red.): *Radiormiut. Kalaallit Nunaata Radioa. Grønlands Radio. Radio Greenland. 1958-1998.* KNR/Atuakkiorfik. Nuuk.

Motzfeldt, Jonathan (1999). "Nytårstale 1999" in: Tidsskriftet *Grønland.* Det Grønlandske Selskab, nr. 1.

Nellemann, George (1962). "De stærke drikkes historie i Grønland" in: Tidsskriftet *Grønland.* Det Grønlandske Selskab, nr. 5.

Nielsen, Camilla & Ivan Burkal (2000/2001). "Stort bifald til filmen "Nanoq" og Grønlanlands første animationsinstruktør" in: Roland Thomsen, Anja Jochimsen, Karo Olsen & Ivan Burkal (red.): *Neiusaaq. Eqqumiitsuliorneq Kulturilu/Kunst & Kultur.* Nr. 1, 2000 – januar 2001.

Nielsen, Camilla & Ivan Burkal (2000/2001). "stor anerkendelse til Inuk Media" in: Roland Thomsen, Anja Jochimsen, Karo Olsen & Ivan Burkal (red.): *Neiusaaq. Eqqumiitsuliorneq Kulturilu/Kunst & Kultur.* Nr. 1, 2000 – januar 2001.

Nørretranders, Tor (1997). "Gamle og nye kulturer i forhold til ny teknologi", foredrag lørdag den 19. april, Katuaq, arrangeret af INUTEK, Nuuk.

Nørrested, Carl (1982). *Film om Grønland.* Upubliceret løsbladskatalog. Center for Nordatlantiske Studier, Aarhus Universitet.

Olsen, Ingvard (1956). "Marinetogter til Vestgrønland i det tyvende århundrede" in: Tidsskriftet *Grønland.* Det Grønlandske Selskab, nr. 10.

Olsen Jørgen (1957). "K'ivitoK'" in: *Atuagagdliutit/Grønlandsposten.* marsip 28-iat, nr. 6.

Pécseli, Benedicta (1980). „Massemedier i Grønland" in: Keld Hansen (red.): *Tidsskriftet Grønland,* nr. 1.

Pedersen, Birgit Kleist (1999). "Medieprofil blandt 12-19 årige i Nuuk, Grønland - et pilotprojekt med fokus på videobrug og filmpræferencer" in: Christa Lykke Christensen (red.): *Børn, unge og medier - Nordiske forskningsperspektiver.* NORDICOM, Göteborg.

- (2002): "Hjemvé som brik til en selvforståelse - ud fra flytteønsker blandt 12-19 årige i Grønland" in: *Grønlands Kultur- og Samfundsforskning 00/01.* Ilisimatusarfik/forlaget Atuagkat. Nuuk
- (2003): "Gyser-genren - gru eller trøst?" in: *Grønlands Kultur- og Samfundsforskning 02/03,* Ilisimatusarfik/Forlaget Atuagkat, Nuuk (under udgivelse).

Platou, Niels (1991). *Inuusuttuunermi misigisat.* Atuakkiorfik, Nuuk.

Rosing, Otto (1955). *Taseralik. OK'alugtuaK' 1845 –50 migsssâne pisimassûtitdlugo.* "kalâtdlit K'áumarsautigssîniaK'atigît" (landsråde suleK'atigalugo). Nûk.Rygaard, Jette & Birgit Kleist Pedersen (1997). "Stemningsbillede fra et gys i Katuaq, fredag den 13." in: *Sermitsiaq,* 20. juni.

- (1999). „Feltarbejde, metode og teori – medieforskning i Grønland" in: *Grønlands Kultur- og Samfundsforskning 98/99.* Ilisimatusarfik/forlaget Atuagkat. Nuuk

Rygaard, Jette (1999). "Fjernsyn og identitet i et bikulturelt samfund. De 12-19 åriges TV- præferencer i Nuuk, Grønland" in: Christa Lykke Christensen (red.): *Børn, unge og medier - Nordiske forskningsperspektiver.* NORDICOM, Göteborg.

- (2002). "Grønland og den kulturelle globalisering" in: *Grønlands Kultur- og Samfundsforskning 00/01.* Ilisimatusarfik/forlaget Atuagkat. Nuuk
- (2003). "Medier og magt i et demokratisk samfund. Børn og unges mediebrug i Grønland" in: *Grønlands Kultur- og Samfundsforskning 02/03,* Ilisimatusarfik/Forlaget Atuagkat, Nuuk (under udgivelse).

Smidt, Preben (1957). "KivitoK" in: *Atuagagdliutit/Grønlandsposten,* jánuârip 17-iat.

Smidt, Erik (1963). "Fiskeriforsøg i Umanak distrikt" in: Tidsskriftet *Grønland.* Det Grønlandske Selskab, nr. 10.

Sveistrup, P.P. (1965). "Ivigtut 1865-1870" in: Tidsskriftet *Grønland.* Det Grønlandske Selskab, nr. 2.

Søbye, Regitze Margrethe (1984)." Knud Rasmussens manuskript til filmen "Palos Brudefærd"" in: Rolf Gilberg (red.): Tidsskriftet *Grønland,* nr. 4-5, maj-Juni (Temanummer: Palos Brudefærd).

Sørensen, Janus (1961). "Da Østgrønland fik sin første radiostation" in: Tidsskriftet *Grønland.* Det Grønlandske Selskab, nr. 8.

Thorleifsen, Daniel & Bula Larsen (red.) (1995). *Ilinniarfissuaq ukiuni 150-ini. Ilinniarfissuup 1995-imi ukiunik 150-iliilluni nalliuttorsiorneranut atatillugu atuakkiaq. Festskrift i anledning af Ilinniarfissuaqs 150-års jubilæum i 1995.* Ilinniarfissuaq/Atuakkiorfuk, Nuuk.

Windstedt, Ole (1978). "Sådan begyndte TV i Grønland" in: Ole Oxholm & Finn Lynge (red.): *tusarnârêrparse ukiune 50-ine*

Kalâtdlit-nunâne radio/50 år i luften. Kalâtdlit.nunâta radioa/Grønlands Radio, Nûk.

Avisindlæg uden forfatternavn, betænkninger, arkivmateriale mv:

1950: Grønlandskommissionens betænkning 3: *Skolevæsenet, kirken og andre kulturelle forhold,* februar. København.

1953-1966: Qaqortoq Kommune, byarkiv, journal nr. 110.

1952-1958: Aasiaat Kommune, byarkiv, nr. 841.1.

1954-1967: Uummannaq Kommune, byarkiv, nr. 35.15, journalnr. 960.

1956: "KivitoK fik både ris og ros ved premieren" in: *Atuagagdliutit/Grønlandsposten.* nuvimparip 8-at, nr. 22.

1957: "Grønlandspremieren på "K'ivítoK'" i: *Atuagagdliutit/Grønlandsposten*, jánuârip 17 iat.

1969: Betænkning fra Udvalget vedrørende Folkeoplysningen i Grønland, marts.

1970-1973: Grønlands Oplysnings Forbund , Filmcentralen arkiv, nr. 29.07.